

Arbejderopstanden i Østrig 1934

Af Norbert Flugler

Ludwig Boltzmann-Institutts publikationer er vigtige kilder til studiet af arbejderbevægelsens historie. Udgiveren af denne skriferække er professor Karl R. Stadler, som kendes af de historikere i Danmark, der deltager i de internationale konferencer til studiet af arbejderbevægelsens historie i Linz. Stadler er født i Wien i 1913. I sin studietid engagerede han sig stærkt i politik og emigrerede efter Østrigs besættelse i 1938 til England, hvor han afsluttede sine studier, hvorefter han underviste i nyere historie og internationale forbindelser ved universitetet i Nottingham. I 1968 kaldtes han til instituttet for social- og nationaløkonomi i Linz, hvor han nu er professor i samtidshistorie. I 1973 udnævntes han ligeledes til rektor for Karl-Renner-Instituttet i Wien, et socialdemokratisk akademi, der modtager ca. 4 mill. kr. (!) årligt til forskning i arbejderbevægelsens historie.

Karl R. Stadler har i Ludwig Boltzmann-Institutts publikationsrække, formentlig fordi man nu er i 40-året for de østrigske arbejderes opstand i 1934, offentliggjort en bog om deltagernes emigration og deres tragiske skæbne i det fremmede.

Arbejderdigteren Oskar Hansen skrev i 1934 i anledning af kampene i Wien »Den nye Wienervals«, hvori det hedder:

Nu hørte vi helt andre sange
og helt andre toner fra Wien,
vi lyttede underligt bange
hvad meldes, hvad meldes fra Wien.
Vel dansede de nu dernede,
men dødens dundrende vals,
vi så kammerater i strid for en fane
de ej ville give tilfals.
Vi lytted og hørte en wienersang
en dirrende, durrende stormklokke klang.
Det dundred i gade, på torv, i hus,
det rasled af mure skudt ned i grus
en blodig og knitrende, dødsmærkesitrende
maskingeværknitrende wienervals.

Og vi der fik håbene knuste,
da fanerne faldt i Berlin,
nu var det som stormene suste,
de kæmper som helte i Wien.

En rejsning mod uret og lænker
i kamp for retfærdigheds sag,
det suste ud over en lyttende verden
af brusende blankrøde flag.
Hvad stormed' i sind som den wienersang,
de trodsige toner, den gamle klang,
en strålende ildhu, et kampens skrig
slængt ud i en tid, der er gul af svig.
På torve og pladser i strid mod paladser
gik arbejdermassernes wienervals.

Arbejderskuespilleren Villy Nielsen sang den på utallige møder over hele landet, og både tekst og udførelse udtrykte præcist, hvad alle socialister følte under de østrigske arbejderes kamp. Den internationale arbejderbevægelse havde jo svigtet netop på det tidspunkt, hvor det så ud til, at det kapitalistiske system skulle bryde sammen i den krise, der i 1929 ramte hele den industrielle verden. I stedet for et generalangreb fra arbejderpartierne, kom de deklasserede lag fra alle klasser i bevægelse, dannede massepartier og erobrede statsapparatet, understøttet af de skrækslagne kapitalistiske og militære kræfter. Hverken det internationale Socialdemokrati, der var blevet hængende i en ren parlamentarisme, eller de kommunistiske partier, der overgik hinanden i antiparlamentariske tirader, gjorde forsøg på at forsvare arbejderklassens demokratiske rettigheder. Den socialistiske bevægelses største partier gik skammeligt under. En dyb håbløshed bredte sig i den internationale arbejderbevægelse, hvor kun den 1. femårsplans vellykkede gennemførelse i Sovjetunionen var det eneste lyspunkt. Midt i dette mørke kom efterretningen om de østrigske arbejderes opstand den 12. februar 1934, som alverdens socialister fulgte i frygt og håb. Kommunisternes glæde over opstanden var behersket, de havde jo siden VI. Verdenskongres fulgt en ultravenstre kurs, hovedfjende var socialdemokraterne, som man kaldte socialfascister. Nu stod de over for det faktum, at det ikke var en kommunistisk men en socialdemokratisk organisation, der havde grebet til våben. Nu gjaldt det for dem så hurtigt som muligt at overbevise de kæmpende om, at de socialdemokratiske føreres forræderi var skyld i nederlaget, under kommunistisk ledelse ville opstanden have sejret! Af agitatoriske grunde og for at vise, at en stor del af de kæmpende var gået til kommunisterne, så Sovjetunionen bort fra de ellers meget strenge indvandringsbestemmelser og tillod en masseindvandring af de flygtede februar-kæmpere. Når sandheden skal siges, faldt denne agitation på frugtbar grund. Ultravenstre formuleringer dominerede i elendigheden i flygtningelejrene i Tjekkoslaviet og Jugoslavien, man så i Sovjetunionen et Eden, hvis porte stod åbne for alle virkelig revolutionære. Sådanne forestillinger måtte næsten tvangsmæssigt gøre dem til ofre i de stalinistiske udrensninger, i hvilke mange af dem gik til grunde.

Professor Stadler, der på dette tidspunkt selv blev kommunist, har nu med sin bog givet et mangesidet og objektivt bidrag til den tids historie. Den bygger på mange udsagn fra overlevende, der vendte hjem, familiemedlemmer til afdøde eller

savnede Schutzbundfolk og på omfattende arkivsstudier ikke blot i arbejderbevægelsens biblioteker og arkiver, men også i Gestapos og det østrigske statspolitis arkiver. Med undtagelse af det statslige Leninbibliotek i Moskva, som beredvilligt har stillet materiale til rådighed, har samtlige sovjetiske myndigheder, Marx-Lenin Institutet, Institutet for Arbejderbevægelsens Historie og Institutet for KPSU's Historie afslået ansøgninger om materiale. At Statsbiblioteket i Østberlin har undladt at besvare alle henvendelser er næsten selvfølgeligt.

Stadler beskriver kort Schutzbunds historie, som går tilbage til Arbejder- og Soldaterrådets ordensværn, og i få sætninger tilintetgør han myten om denne kamporganisations »demokratiske målsætning«. Proletariatets diktatur i russisk version var dem i hvert fald lige så sympatisk som forsvaret for forfatningen. Han beskriver også den principielle strid om forskellige organisationsformer - den militære eller partisanorganisationen. Den militære sejrede. Stadler er stærkt kritisk heroverfor og understreger derfor efter min mening ikke stærkt nok de positive sider ved den militære holdning. Militariseringen var, som han også rigtigt bemærker, nødvendig, fordi der i Østrig ikke var almindelig værnepligt, og de unge arbejdere måtte jo et eller andet sted lære våbenbrug for at kunne kæmpe. Den bevirkede også, at man effektivt kunne holde de fascistiske bander nede. Til forskel fra Tyskland og Italien måtte fascisterne i Østrig rømme feltet, arbejderne havde helt til 1934 magten på gaden, der fandtes ingen myrdede arbejdere og ingen ødelagte arbejderforsamlingshuse. Men Stadler kunne også have påvist, at sådanne militære organisationer har tendenser til at fortabe sig i blanquistiske forestillinger med isolationistiske eliteideer, korpsånd, overvurdering af disciplinen og en antiintellektuel holdning, der ofte er forbundet med antisemitiske strømninger. Efter Kominterns VII. verdenskongres var disse forestillinger ikke i særlig høj kurs hos kommunisterne - og nu førte denne ultravenstre kurs Schutzbundfolkene direkte ind i Stalins fængsler og straffelejre. Stadler bemærker i forbindelse med omtalen af det »Autonome Schutzbund« (en efter februarkampene dannet lille organisation, der ikke var tilsluttet hverken de revolutionære socialister eller kommunisterne, men med kommunisternes velsignelse sejlede på en ultravenstre kurs), at hvis februarkampene havde fundet sted efter VII. verdenskongres, ville alle østrigske socialdemokrater være gået til kommunisterne. Dette er et rent tankefoster; hvis nemlig Kominterns beslutninger i stedet for på VII. havde været truffet allerede på VI. verdenskongres, ville Hitler aldrig være kommet til magten, og februarkampene ville ikke have fundet sted. Det er en svaghed ved Stadlers fremstilling, han viser ikke tilstrækkelig tydeligt, at udrensningerne i Sovjetunionen jo i første række rettede sig mod det utopiske ultravenstre og først senere ramte alle de andre afvigere i en heksesabbat, der udleverede den russiske arbejderklasse til en ny industrifeudalisme og samtidig kastede den europæiske arbejderbevægelse flere årtier tilbage.

Men tilbage til februar 1934. Stadler beskriver nøjagtigt flugtorganisationen og den første flugtrute, som i øvrigt på egen hånd etableredes af den dansktalende dr. Josef T. Simon, wienerbarn hos den tidligere kirkeminister pastor Poulsen, med stort organisationstalent og mod. Han reddede herved mange mennesker fra fæng-

sel og måske død. Livet var reddet, men midt i lediggangen i de tjekkoslovakiske lejre og den økonomiske elendighed kom Sovjetunionens tilbud om at modtage »februar-heltene«, og allerede i april 1934 afgik den første transport, 350 mand både socialdemokrater og kommunister, til Rusland. Alt i alt rejste 800 Schutzbundfolk og 200 familiemedlemmer til Sovjetunionen. Den 1. maj paraderede de med hævet knyttnæve på den røde plads i Moskva, Stalin og kolleger hilste tilbage. Nu begyndte en drømmetilværelse. Schutzbundfolkene rejste gennem hele Sovjetunionen, levede en privilegeret tilværelse. Bela Kun og hans folk, som endnu havde magten i Komintern, hjalp dem til lejligheder, de fik anvisning på levnedsmidler, men modydelsen var underskrifter på manifeste og erklæringer rettet mod det østrigske Socialdemokrati og antagelse af russisk statsborgerskab. Leningrad, Charkov, Rostov og Gorki var Schutzbundfolkernes emigrationscentre. Efter mordet på Kirov ændrede alt sig. De første, der var gået over til kommunisterne og havde råbt højest mod Socialdemokratiet, var også de første, som vandrede i fængsler og lejre. De mistede alle privilegier, måtte forlade deres lejligheder, mange forsvandt sporløst. Det russiske folks skæbne var også deres skæbne. Ca. en trediedel af Schutzbundfolkene gik til grunde i Sovjetunionen. De, som ikke havde antaget russisk statsborgerskab og faldt under den amnesti, der var udstedt af den østrigske kristeligt-fascistiske regering, foretrak at vende tilbage til Østrig. I Tjekkoslovakiet og de andre vestlige lande forblev nu kun de politisk svært belastede, ca. en trediedel. I 1936 kunne en del, der endnu var i Sovjetunionen, melde sig til de internationale brigader i den spanske borgerkrig. Fra andre emigrationslande, ja selv fra Østrig, kom Schutzbundfolk til Spanien, hvor de i forhold til det nationale befolkningsstal stillede det største kontingent. Deres disciplin og deres bevidste internationalisme gjorde dem til et bærende element i brigaderne. Mange faldt.

Sommeren 1939, i Hitler-Stalin pagtens tid, blev mange af de arresterede af Sovjetunionen udleveret til Gestapo ved broen ved Brest-Litowsk; den mest kendte er Franz Koritschoner, de østrigske kommunisters første leder, venstreradikal og jøde; han førtes til Auschwitz og myrdedes der. I sandhed en ærefuld side i marxismen-leninismens mindebog!

Mange Schutzbundfolk, der havde overlevet udrensningerne i Sovjetunionen, kæmpede i den røde armé. Efter krigen vendte nogle hjem til Østrig, nogle blev i Sovjetunionen. En anden gruppe kæmpede i to selvstændige bataljoner i Titos partisanarmé i Slovenien. I alle vestlige arméer kæmpede Schutzbundfolk som frivillige individuelt mod Hitler. Mange børn af Schutzbundfolk har overlevet og er fuldstændig integreret i Sovjetunionen. Alle de emigrerede Schutzbundfolk elskede det russiske folk.

Stadlers bog er et meget vigtigt og et eksemplarisk stykke nutidshistorie. En historiker kan jo ikke være polemisk, han må lægge kendsgerningerne frem til bedømmelse. Et faktum har professor Stadler ikke nævnt, nemlig at politisk emigration altid betyder politisk undergang. Fjernet fra hjemlandets politiske grobund bliver politikken et abstraktum. Også de, der overlevede udrensningerne i Sovjetunionen, var politisk døde. Så bittert det er, må det dog siges - Stadler siger det ikke. Der findes ingen undskyldninger for mordene i Sovjetunionen, men også i andre

lande gik og går politiske emigranter tilgrunde. Det er en sandhed, som i dag må erkendes af spaniere, ungarere, polakker og tjekkere. I morgen vil den også bekræftes af chilenerne og andre sydamerikanere. Den politiske emigration er den menneskelige tilværelses mest extreme erfaring, en kontinuerlig identifikationskrise.

Karl R. Stadler: Opfer verlorener Zeiten. Die Geschichte der Schutzbund-Emigration 1934. Europa Verlag, Wien 1974, 392 s., ö.S. 198.-

Norbert Fluger